

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGÔ SỸ NHA

HÀ NỘI TRONG SÁNG TÁC CỦA TRẦN CHIẾN

LUẬN VĂN THẠC SĨ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên - 2020

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGÔ SỸ NHA

HÀ NỘI TRONG SÁNG TÁC CỦA TRẦN CHIẾN

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 822.0121

LUẬN VĂN THẠC SĨ VĂN HỌC VIỆT NAM

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC

PGS.TS. NGUYỄN ĐĂNG ĐIỆP

Thái Nguyên - 2020

LỜI CẢM ƠN

Luận văn được hoàn thành là kết quả của quá trình học tập, nghiên cứu lí luận và tích lũy kinh nghiệm thực tế của tác giả. Những kiến thức quý báu mà các thầy cô giáo truyền thụ, định hướng đã làm sáng tỏ những ý tưởng, tư duy của tác giả trong suốt quá trình thực hiện luận văn này.

Nhân dịp hoàn thành luận văn, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn, kính trọng sâu sắc tới PGS.TS. Nguyễn Đăng Điệp đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, các thầy cô giáo trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ, tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong quá trình học tập cũng như trong quá trình thực hiện luận văn.

Cuối cùng tôi xin chân thành cảm ơn những người thân trong gia đình, bạn bè đã động viên, giúp đỡ, tạo điều kiện cho tôi hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, ngày 30 tháng 11 năm 2020

Học viên

Ngô Sỹ Nha

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	3
2.1. Những nghiên cứu chung về sự nghiệp văn học của Trần Chiến	3
2.2. Những nghiên cứu về đề tài Hà Nội trong văn chương Trần Chiến	4
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	6
3.1. Đối tượng nghiên cứu.....	6
3.2. Phạm vi nghiên cứu.....	6
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	7
4.1. Mục đích nghiên cứu.....	7
4.2. Nhiệm vụ nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu.....	7
6. Đóng góp của đề tài.....	8
7. Bố cục.....	8
NỘI DUNG.....	9
CHƯƠNG 1: ĐỀ TÀI HÀ NỘI TRONG VĂN HỌC VIỆT NAM VÀ SỰ XUẤT HIỆN CỦA TRẦN CHIẾN	9
1.1. Hà Nội trong dòng chảy của nền văn chương dân tộc	9
1.1.1. Thăng Long - Hà Nội trong văn học trung đại.....	10
1.1.2. Hà Nội trong văn học hiện đại	17
1.2. Sự xuất hiện của Trần Chiến trong văn học Việt Nam hiện đại	22
1.2.1. Vài nét về nhà văn Trần Chiến.....	22
1.2.2. Khái quát về văn chương và quan niệm nghệ thuật của Trần Chiến	24
1.2.3. Mảng sáng tác viết về đề tài Hà Nội của Trần Chiến	26
CHƯƠNG 2: NGƯỜI HÀ NỘI TRONG SÁNG TÁC CỦA TRẦN CHIẾN.....	29
2.1. Đặc điểm và tính cách người Hà Nội trong sáng tác của Trần Chiến.....	29

2.1.1. Vài nét về đặc điểm và quá trình biến đổi tính cách người Hà Nội.....	29
2.1.2. Người Hà Nội trong sáng tác Trần Chiến	31
2.2. Nghệ thuật xây dựng hình ảnh và tính cách người Hà Nội trong sáng tác của Trần Chiến.....	55
2.2.1. Cốt truyện, tình huống truyện	55
2.2.2. Giọng điệu, ngôi kể và điểm nhìn	65
2.2.3. Ngôn ngữ, hình ảnh.....	70
CHƯƠNG 3: VĂN HÓA HÀ NỘI TRONG SÁNG TÁC TRẦN CHIẾN	78
3.1. Hà Nội trong sáng tác Trần Chiến dưới góc nhìn lịch sử.....	78
3.2. Hà Nội trong sáng tác Trần Chiến từ góc nhìn văn hóa vật thể.....	83
3.2.1. Kiến trúc đô thị Hà Nội.....	83
3.2.2. Âm thực Hà Nội	89
3.3. Hà Nội từ góc nhìn văn hóa phi vật thể	93
3.3.1. Văn hóa ứng xử truyền thống của người Hà Nội.....	93
3.3.2. Văn hóa ứng xử của người Hà Nội trong xã hội hiện đại	98
KẾT LUẬN	112
TÀI LIỆU THAM KHẢO	1

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1. Hà Nội ngoài yếu tố là một địa phương, còn là thủ đô và là trái tim của cả nước, mảnh đất ghi dấu nhiều sự đổi thay, biến động của dân tộc Việt Nam qua hàng ngàn năm thăng trầm của lịch sử.

Giữ vai trò trung tâm hành chính quốc gia, trung tâm văn hóa, kinh tế của đất nước qua trường kỳ lịch sử, Thăng Long - Hà Nội là nơi địa linh nhân kiệt "*Hội tụ - Kết tinh - Lan tỏa*". Những người tài hoa hội tụ, làm việc ở Hà Nội âu cũng là điều tất nhiên. Vì thế, thật dễ hiểu khi từ lâu mảnh đất này đã trở thành nguồn cảm hứng bất tận trong mọi lĩnh vực của đời sống, trong đó có văn học nghệ thuật.

Hình ảnh Thăng Long - Hà Nội xuất hiện khá sớm trong văn học viết dân tộc với *Chiếu dời đô* (Lý Công Uẩn), dần trở thành một đề tài quan trọng trong nền văn học dân tộc nói chung và dòng văn chương đô thị Việt Nam nói riêng. Có thể điểm qua hàng loạt gương mặt nhà văn, nhà thơ nặng lòng với Hà Nội và viết về Hà Nội bằng tất cả tình yêu, lòng tự hào, niềm kiêu hãnh cùng những trải nghiệm, am hiểu sâu sắc của đời mình như: Đồ Phồn, Tú Mỡ, Thạch Lam, Nguyễn Tuân, Nam Cao, Vũ Bằng, Tô Hoài, Nguyễn Huy Tưởng, Nguyễn Đình Thi, Hà Ân, Nguyễn Khải, Nguyễn Việt Hà, Đỗ Phấn, Nguyễn Trương Quý ... Họ là những nhà văn đã mang vẻ đẹp Hà Nội đến với bạn đọc Việt Nam và thế giới. Trong những nhà văn ấy, không thể không nhắc đến nhà văn Trần Chiến với nhiều tác phẩm đặc sắc thuộc các thể loại khác nhau. Ông đã góp phần làm phong phú thêm mảng văn học viết về Hà Nội trong dòng chảy văn chương đương đại.

2. Trần Chiến xuất thân là một nhà báo với ba mươi năm kinh nghiệm, ông bước chân vào nghiệp văn khi khá muộn và có phần lạng lẽ trên văn đàn Việt Nam đương đại. Tuy nhiên, các nhà nghiên cứu đều đánh giá ông là một

cây bút tài năng, sáng tác ở nhiều thể loại (tiểu thuyết, truyện ngắn, tản văn). Hàng loạt giải thưởng văn học mà Trần Chiến được trao tặng trong thời gian qua đã phần nào khẳng định vị trí, tài năng của ông trong dòng chảy văn học Việt Nam đương đại. Đặc biệt, độc giả không chỉ biết đến Trần Chiến là một trí thức nho nhã, nhẹ nhàng, điềm đạm mà người ta còn nhắc đến ông còn với tư cách một tác giả gắn liền với mảnh đất Hà Nội qua hàng loạt tác phẩm từ những tập tản văn *Hà Nội phố và chợ* (1994), *A đây rồi Hà Nội 7 món* (2015), tiểu thuyết *Đèn vàng* (2002), *Cậu ấm* (2015), *Chín bỏ làm mười* (2018) đến một số truyện ngắn in trong các tập truyện, chẳng hạn: *Nỗi sợ*, *Bóc mộ*, *Đảo hoang*, *Những mảnh vụn* in trong tập *Đường đua* (1997); *Táo mèo*, *Làm sao cứ phải tại sao*, *Bay lượn thử nghiệm* in trong tập truyện *Hoa nước* (2010); *Không gian thích lắm*, *Thành phố người đời*, *Tơ ở trên trời người dưới đất*, *Làm đẹp cho đời* in trong tập *Ốc gió* (2016). Trong đó, đáng chú ý tập tản văn *A đây rồi Hà Nội 7 món* và tiểu thuyết *Cậu ấm* đã đạt giải tác phẩm “Bùi Xuân Phái – vì tình yêu Hà Nội” của báo Thể thao Văn hóa 2015. Qua mỗi trang văn, Trần Chiến đều gửi gắm trong đó những niềm thương sâu thẳm cùng niềm đau và tình yêu đầy bản năng ông dành cho Hà Nội.

Tuy nhiên, qua khảo sát của chúng tôi, những công trình nghiên cứu chuyên sâu về nhà văn Trần Chiến nói chung, về đề tài Hà Nội trong sáng tác của ông nói riêng còn vô cùng khiêm tốn. Đó là lý do tôi lựa chọn đề tài Hà Nội trong sáng tác của Trần Chiến nhằm góp thêm một nghiên cứu chuyên sâu về một nội dung nổi bật, xuyên suốt trong sự nghiệp sáng tác của ngòi bút tài năng – Trần Chiến.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Những nghiên cứu chung về sự nghiệp văn học của Trần Chiến

Trần Chiến là một cây bút xuất hiện khá muộn trên văn đàn văn học Việt. Nghiên cứu về nhà văn Trần Chiến mới chỉ dừng lại là các bài viết điểm lược trên một số báo điện tử hoặc một số đề tài nghiên cứu, luận văn. Số lượng các công trình nghiên cứu chuyên sâu về sự nghiệp sáng tác của nhà văn này còn rất hạn chế, chưa tương xứng với tài năng nhiều mặt của ông.

Hiện mới có 2 công trình nghiên cứu khá chuyên sâu về phong cách tác giả và phương diện nghệ thuật trong một mảng sáng tác của ông đó là: *Phong cách tiểu thuyết Trần Chiến* của tác giả Vũ Văn Cương và *Nghệ thuật tự sự trong truyện ngắn Trần Chiến* của tác giả Trịnh Thị Nhung.

Trong luận văn *Phong cách tiểu thuyết Trần Chiến*, tác giả Vũ Văn Cương đã đưa ra khái lược về cuộc đời nhà văn, giới thiệu về bộ ba tiểu thuyết nổi tiếng của ông và những yếu tố cơ bản hình thành phong cách Trần Chiến. Từ cơ sở lý luận đó, tác giả luận văn bước đầu chỉ ra phong cách Trần Chiến được thể hiện qua ba khía cạnh nội dung (Cảm hứng chính, cốt truyện và hình tượng nhân vật) và một số khía cạnh nghệ thuật (Ngôn ngữ, hình ảnh, giọng điệu trần thuật, thời gian, không gian nghệ thuật). Tuy nhiên, phạm vi khảo sát mới chỉ dừng ở ba tiểu thuyết chứ chưa bao quát ở thể loại truyện ngắn và tản văn. Mặt khác, phần nội dung nghiên cứu chính cũng chỉ hướng vào làm rõ phong cách của nhà văn Trần Chiến.

Luận văn của Trịnh Thị Nhung về *Nghệ thuật tự sự trong truyện ngắn Trần Chiến* đã đi vào một phương diện nghệ thuật cụ thể trong thể loại truyện ngắn của nhà văn Trần Chiến. Trong công trình này, tác giả đã chỉ ra các kiểu nhân vật, các kiểu cốt truyện, tình huống truyện và các phương thức biểu đạt tương ứng. Luận văn cũng chỉ ra một số đặc trưng về ngôn ngữ và giọng điệu trong các truyện ngắn của nhà văn Trần Chiến. Tuy nhiên, luận văn này cũng

mới chỉ dừng ở một thể loại (truyện ngắn) và dừng ở một phương diện (nghệ thuật tự sự).

Cho đến thời điểm hiện tại, ngoài hai luận văn trên, các nghiên cứu về nhà văn Trần Chiến chỉ dừng lại ở một số bài viết tản mạn, chủ yếu có tính chất giới thiệu, điểm lược hoặc nêu cảm nhận, đánh giá ngắn gọn về nhà văn hoặc một vài tác phẩm của ông. Chẳng hạn: *Nhà văn Trần Chiến – wa ản mình noi đám đong, Nhà văn Trần Chiến ít nhiều tự tại* (Nguyệt Cầm); *Trần Chiến cùng đèn vàng, Hà Nội những năm 60 trong tiểu thuyết Trần Chiến; Sách về mặt trái cuộc sống phố cổ Hà Nội những năm 1960* (giới thiệu tác phẩm *Chín bỏ làm mười*); *Nhà văn Trần Chiến đi tìm một tính cách Hà Nội* (giới thiệu tác phẩm *A đây rồi Hà Nội 7 món*); *Nhà văn Trần Chiến: Sắc sảo thế nào cũng không bằng tư liệu....*

Hai công trình và các bài viết trên tuy còn ít ỏi nhưng cũng là những gợi ý dẫn quý báu để chúng tôi lựa chọn và triển khai đề tài còn bỏ ngỏ này. Luận văn của chúng tôi sẽ tìm hiểu một cách hệ thống về đề tài Hà Nội (đặc biệt đi sâu vào hình ảnh con người và văn hóa Hà Nội) trong toàn bộ sáng tác của Trần Chiến ở cả ba thể loại là *tiểu thuyết, truyện ngắn và tản văn*.

2.2. Những nghiên cứu về đề tài Hà Nội trong văn chương Trần Chiến

Đề tài Hà Nội là một mảng lớn trong dòng văn chương Việt Nam. Số lượng các nhà văn, nhà thơ và các tác phẩm viết về Hà Nội khá đồ sộ trải dài theo dòng chảy lịch sử văn học nước ta từ Trung đại đến hiện đại và đương đại. Do đó, các nghiên cứu về đề tài Hà Nội trong sáng tác của các tác giả tiêu biểu hầu như đều đã được quan tâm.

Các nhà nghiên cứu có thể tìm hiểu toàn diện về đề tài Hà Nội trong toàn bộ sáng tác của nhà văn như: Hà Nội trong những áng văn của Nguyễn Tuân; Hà Nội trong tản văn của Nguyễn Trương Quý; Hà Nội - mảng đề tài thời thượng trong văn chương... Hoặc nhiều nhà nghiên cứu khai thác một vài phương diện nào đó trong giới hạn phạm vi tác phẩm cụ thể. Có thể điểm qua một số công trình tiêu biểu như: Thăng Long – Hà Nội trong sáng tác của một số nhà văn

dòng văn học yêu nước đô thị miền Nam (1954 – 1975); Không gian Hà Nội trong tiểu thuyết của Nguyễn Việt Hà; Nhận diện nét thanh lịch Hà Nội trong ẩm thực qua tư liệu văn chương từ hướng tiếp cận văn học – văn hóa; Nhà văn Thạch Lam và tình yêu dịu dàng với những con phố Hà Nội; Cảnh sắc và văn hoá ẩm thực Hà Nội trong sáng tác của Vũ Bằng; Hình ảnh Hà Nội từ tiểu thuyết *Sống mãi với thủ đô* đến phim Hà Nội mùa đông năm 46; Đề tài đô thị hiện đại trong tản văn của các nhà văn Hà Nội (qua sáng tác của Nguyễn Việt Hà, Đỗ Phấn, Nguyễn Trương Quý; Hà Nội trong sáng tác của Nguyễn Huy Tưởng: trường hợp *Sống mãi với thủ đô*; Hình ảnh con người Hà Nội trong truyện ngắn Nguyễn Khải thời kỳ đổi mới; *Viết lại Hà Nội: Diễn ngôn về thành phố* trong sáng tác của Phạm Thị Hoài và Nguyễn Bình Phương...

Cùng với những nhà văn đương đại như Nguyễn Việt Hà, Đỗ Phấn, Nguyễn Trương Quý, Trần Chiến là một cây bút viết khá nhiều, viết say sưa về Hà Nội. Có thể nói Hà Nội là một trong những đề tài chủ đạo, có mặt một cách thường xuyên, phổ biến trong các sáng tác của Trần Chiến trên tất cả các thể loại từ tản văn, truyện ngắn đến tiểu thuyết. Tuy nhiên, hiện nay chưa có công trình nghiên cứu chuyên sâu về đề tài Hà Nội trong văn chương Trần Chiến. Có chăng, chỉ có một số bài viết tản mạn trên các báo điện tử có tính chất giới thiệu, hoặc nhận định khá sơ lược, chẳng hạn: *Hà Nội những năm 60 trong tiểu thuyết Trần Chiến* (Ngọc Hà), *Một Hà Nội rất khác trong “Chín bỏ làm mười”* (Tú Anh), *Nét vẽ đậm về hình ảnh giới thượng lưu Hà Nội qua cuộc đời một “cậu ấm”* (Báo Tiền phong), *Nhà văn Trần Chiến đi tìm một tính cách Hà Nội* (Lam Thu); *Sách về mặt trái cuộc sống phố cổ Hà Nội những năm 1960* (Trọng Trường)... Luận văn *Phong cách tiểu thuyết Trần Chiến*, tác giả Vũ Văn Cương có đề cập một cách sơ lược về cảm hứng Hà Nội qua những trang viết về lịch sử, kiến trúc, văn hóa ứng xử, văn hóa ẩm thực cũng như một vài tuyến nhân vật tiêu biểu cho phong cách người Hà Nội. Tuy nhiên, những phân tích của tác giả còn dừng lại ở mức khá sơ lược.